

GES	Journal of Geography and Environmental Studies, 13 (49), Spring 2024 https://sanad.iau.ir/journal/ges ISSN: 2008-7845 Doi: 10.71740/ges.2024.979210
-----	---

Research Article

Received: 03 November 2023

Revised: 09 December 2023

Accepted: 15 April 2024

Investigating the Status of Good Urban Governance Indicators in Urban Areas (Case Study: Zahedan City)

Sajjad Poudineh¹, Masoumeh Hafez Rezazadeh², Golam Reza Miri¹

1. Department of Geography, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

2. Department of Geography, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran. (Corresponding Author)

E-Mail: Rezazadeh2008@gmail .com

Abstract

Urban governance seeks to limit the role of the government to the extent of harmonizing and guarding the laws and to reduce its direct interference in decision-making, administration and implementation of affairs related to people's daily lives. The purpose of this research is to investigate the status of good governance indicators in the urban areas of Zahedan. The research method of the research is descriptive-analytical and library and field method (questionnaire tool) was used to collect the required information. The statistical population of the research consists of the citizens of Zahedan, including 592,968 people. The sample size was calculated by Cochran's formula of 360 people and the questionnaire was completed according to the population of each region by a simple random method at the level of the regions. In order to compare pairs of each of the indicators of good urban governance, after obtaining the opinions of 17 experts who have full knowledge of the city under study, using model A. H. Fuzzy foundation has been applied to the weighting of each index. To analyze the collected data, SPSS software, one-sample t-test and TOPSIS fuzzy model were used. The findings showed that the indicators of good urban governance in the areas of Zahedan city are in an unfavorable situation. Also, the results obtained from prioritizing the five regions of Zahedan city with the Fuzzy Topsis model in terms of good urban governance indicators show that region 1 with a weight of 0.818 ranks first. Region 4 is in the fifth and last place with a weight of 0.000. Region 2 with a weight of 0.722, Region 5 with a weight of 0.636 and Region 3 with a weight of 0.289 are in the second to fourth ranks respectively in terms of good urban governance indicators.

Keywords: Governance, government, good urban governance, Zahedan city.

Citation: Poudineh, S.; Hafez Rezazadeh, M.; Miri, G.R. (2024), Investigating the Status of Good Urban Governance Indicators in Urban Areas (Case Study: Zahedan City), Journal of Geography and Environmental Studies, 13 (49), 104-119. Doi: 10.71740/ges.2024.979210

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Doi: 10.71740/ges.2024.979210

مقاله پژوهشی

بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر زاهدان)

سجاد پودینه، معصومه حافظ رضازاده، غلامرضا میری

گروه جغرافیا، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

چکیده

حکمروایی شهری در پی آن است تا نقش دولت را در حد هماهنگ‌کننده و پاسدار قوانین محدود کند و از دخالت مستقیم آن در تصمیم‌گیری‌ها، اداره و اجرای امور مربوط به زندگی روزمره مردم بکاهد. هدف تحقیق حاضر، بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری زاهدان است. روش تحقیق پژوهش، توصیفی - تحلیلی و برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش کتابخانه‌ای و میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده گردید. جامعه آماری تحقیق را شهروندان شهر زاهدان شامل ۵۹۲۹۶۸ نفر تشکیل می‌دهند. حجم نمونه به وسیله فرمول کوکران ۳۶۰ نفر محاسبه و پرسشنامه پژوهش متناسب با جمعیت هر منطقه به روش تصادفی ساده در سطح منطقه‌ها تکمیل شد. جهت مقایسه زوجی هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، پس از اخذ نظر ۱۷ نفر از کارشناس متخصص که از شناخت کامل نسبت به شهر مورد مطالعه برخوردار هستند، با استفاده از مدل ا.ا.چ. پی فازی به وزن‌دهی هر یک از شاخص‌ها اقدام گردیده است. جهت تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS و آزمون تی تک‌نمونه‌ای و مدل تاپسیس فازی استفاده گردیده است. یافته‌ها نشان داد که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند. همچنین، نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان با مدل تاپسیس فازی (Fuzzy Topsis) از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد.

کلمات کلیدی: حکمروایی، حکومت، حکمروایی خوب شهری، شهر زاهدان.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۰۸/۱۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۷

نویسنده مسئول: معصومه حافظ رضازاده، گروه جغرافیا، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران. Rezazadeh2008@gmail.com

رشد سریع جمعیت و شهرنشینی طی دهه‌های گذشته، در حالی رو به افزایش است که شهرها با چالش‌های فزاینده‌ای همچون کووید ۱۹، تغییرات آب و هوایی، مسایل اقتصادی، بحران‌های محیط‌زیستی و نظیر اینها مواجه هستند (UN Habitat, 2022). در سال ۲۰۱۸، حدود ۵۵ درصد مردم جهان در مراکز شهری ساکن بودند. همچنین، تمایل به افزایش در دهه‌های آینده وجود دارد و به افزایش مستمر و تدریجی جمعیت جهان ساکن مراکز شهری منجر می‌شود؛ به طوری که، تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهری به ۶۸ درصد افزایش خواهد یافت (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱۴). روند رشد جمعیت و شهرنشینی، بروز مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و محیطی از یک سو و ناکارآمد بودن روش‌های مدیریت و کنترل توسعه شهری جهت رفع مشکلات و تنگناهای مذکور از سوی دیگر، کشورها را با چالش‌های عدیده‌ای روبرو کرده است (اسماعیل‌زاده، ۱۴۰۱: ۱۷۴). بنابراین، شهرهای سراسر جهان باید با تأثیرات جهانی سازی، عدم تمرکز مسئولیت‌ها و سریع کنار آیند. رشد جمعیت تغییر در ساختارهای نهادی اقتصادی، جامعه مدنی و شکل و مقیاس چالش‌های زیست‌محیطی و مرتبط با درگیری تأثیر زیادی در شهرنشینی داشته است و رشد شهری و همچنین، پویایی اجتماعی-مکانی در مناطق شهری را سبب شده است (زیاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰). از طرف دیگر، رشد روزافزون جمعیت شهری، شهری شدن جوامع، جهانی شدن و ضرورت پاسخگویی و شهروندمداری، مدیریت شهرها را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه ساخته و مدیران و تصمیم‌گیران شهری را به سوی بهره‌گیری از روش‌های مطلوب در زمینه مدیریت شهری سوق داده است؛ یکی از روش‌های مطرح در این زمینه، حکمروایی مطلوب شهری^۱ است (مستعلی‌زاده و کریمی، ۱۴۰۲: ۳۲). در حال حاضر، این الگو در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی، بهترین راه خروج از بن‌بست فقر و توسعه نیافتگی شهرها تلقی می‌شود. حکمروایی اصول فعلی دولت از بالا به پایین حکمرانی جهانی را به چالش می‌کشد و بر نقش محلی متمرکز می‌شود تا حاکمیت شهری را در برابر نیازهای مردم پاسخگوتر کند (Korosteleva and Flockhart, 2020: 153). شهرها برای مدیریت و اداره خود راهی به جزء زمینه‌سازی برای توسعه دموکراسی نیافته‌اند و در این راه به شکل تازه‌ای از حاکمیت دست یافته‌اند، که برخی آن را در حد اختراع و ابداع جدید بشری در ایجاد نظام اجتماعی نوین دانسته‌اند. این شکل جدید به نام جنبش حاکمیت شایسته یا حکمروایی نامیده می‌شود که منشأ شهری دارد. حکمروایی شهری در پی آن است تا نقش دولت را در حد هماهنگ‌کننده و پاسدار قوانین محدود کند و از دخالت مستقیم آن در تصمیم‌گیری‌ها، اداره و اجرای امور مربوط به زندگی روزمره مردم بکاهد (حسین‌پور و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۹). بنابراین، حکمرانی مطلوب، در چند سال گذشته، با توسعه مستمر مفهومی از اهمیت فزاینده‌تری نیز برخوردار گردیده است (Grindle, 2017: 18). به عبارتی، می‌توان حکمروایی شهری را مجموعه‌ای از معانی در هم تنیده و متشکل از سه مولفه تمرکززدایی، کارآفرینی در نظام بازار و دموکراتیک‌سازی تعریف کرد (حیدرزاده و همکاران، ۱۴۰۲: ۲). حکمروایی به مانند مولفه نهادی توسعه پایدار روز به روز بیشتر مورد توجه پژوهشگران قرار می‌گیرد. آینده حکمروایی توسعه پایدار شهری نیازمند تحلیل تمامی مولفه‌های موثر و بررسی نحوه ارتباط این مولفه‌ها با یکدیگر می‌باشد (ربانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۴). ادبیات مربوط به حکمروایی شرکتی نشان می‌دهد که فرآیندهای حکمروایی توسط موسسات در مقیاس‌های چندگانه سازماندهی و تنظیم می‌شوند (Zhang, 2020: 2628). در حکمرانی خوب، ارتباط سه حوزه دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی حائز اهمیت است. در چنین وضعیتی، حکمرانی خوب در راستای دستیابی به توسعه شکل می‌گیرد (عزیزی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳). دولت‌ها بر اساس ارزش عمومی، با مدیریت از بالا به پایین عمل می‌کنند. بنگاه‌های وابسته به بخش خصوصی سودمحور هستند و تحت سازوکار بازار فعالیت می‌کنند. سازمان‌های اجتماعی و مدنی به صورت خودسازمان یافته و در جهت منافع جامعه اداره می‌شوند. شهروندان نه تنها شرکت‌کننده فردی نیستند، بلکه به صورت سازمان یافته نقش دارند (Yang, 2021: 17). در واقع،

مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری، یک مجموعه ساختار به هم وابسته است که بهبود در وضعیت هر کدام به بهبود در شرایط مؤلفه دیگر وابسته است. برای ارتقای وضعیت حکمروایی در مدیریت شهری باید توجه داشت که تنها با نگاه به این موضوع نتیجه مورد انتظار حاصل نخواهد شد (عظیمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۴). با توجه به این تفاسیر، شناخت و تعریف شاخص‌ها و مؤلفه‌های حکمروایی شهری برای ایجاد تحول مثبت و راهگشا در مدیریت شهری کشور و پرداختن به مبحث حکمروایی شهری با توجه به اصول نوین و پایدار حاکم بر آن و ظرفیت‌سنجی شاخص‌های این رویکرد پایدار به عنوان راه‌حل مشارکتی و پایدار با توجه به مشکلات دامن‌گیر مدیریت شهری هم از لحاظ عوامل بیرونی و هم از لحاظ عوامل درونی آن امری ضروری به نظر می‌رسد (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۹). در بین شهرهای ایران، شهر زاهدان با چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی بسیاری رو به رو است که این چالش‌ها، مسائل متعددی برای آن ایجاد کرده است (هادیانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۶). این شهر با جمعیت ۶۹۴۲۸۵ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۸ مهمترین شهر حاشیه‌نشین جنوب شرق کشور محسوب می‌شود و رشد سریع شهرنشینی را در چند سال گذشته تجربه کرده است. بخش عمده رشد این شهر به حاشیه شهر اختصاص دارد و پیامدها و مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی را با خود به همراه داشته است (حافظ‌رضازاده، ۱۴۰۱: ۵۲). در جریان این توسعه بی‌شتاب و بی‌برنامه، شهر دچار معضلات مختلفی شده است که سیستم مدیریتی شهر به تنهایی قادر به حل این مشکلات نیست. به طوری که، مدیریت شهری زاهدان با چالش‌هایی همچون پائین بودن سطح اثربخشی اقدامات و خدمات ارائه شده، عدم آرایه خدمات مناسب به شهروندان و پاسخ‌گویی مواجه است. مجموعه مباحث مذکور، موید اهمیت مشارکت و همکاری نهادهای مدنی با نهادهای اجرایی شهر می‌باشد. لذا، شهر به سیستم مدیریت جدید و پویاتری نیازمند است تا میزان اثرگذاری آن در شهر افزایش یابد. این روند باعث ایجاد مشکلات گسترده‌ای در بخش‌های مدیریتی این شهر شده است. با توجه به اینکه، مدیریت شهری در این شهر با مشکلات عدیده‌ای روبرو است و نیازمند سیستم مدیریت جدید است تا بتوان میزان اثرگذاری خود را در شهر افزایش دهد، این پژوهش در پی آن است که وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری را در شهر زاهدان بررسی و سنجش نماید. سوال اصلی این مطالعه بدین شکل مطرح شده است که؛ ۱- وضعیت کنونی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (مشارکت، شفافیت، عدالت و ...) در مناطق شهر زاهدان چگونه است و هر کدام از مناطق در چه رتبه‌ای قرار می‌گیرند؟

پیشینه تحقیق

در هر تحقیق علمی مطالعه و بررسی پژوهش‌های متناسب با موضوع مورد بررسی، لازم و ضروری است؛ چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آنها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست (کریمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳). در جدول ۱ برخی از مطالعات داخلی و خارجی در زمینه موضوع تحقیق آورده شده است؛ لکن، نوآوری این پژوهش در مقایسه با مطالعات پیشین را می‌توان استفاده از روش‌های ترکیبی در جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آن و توجه به ابعاد جامع حکمروایی خوب شهری دانست. همچنین، تحلیل در مقیاس مناطق از دیگر تفاوت‌های این پژوهش با سایر پژوهش‌ها است. همچنین، به لحاظ روش، محتوا و محدوده با دیگر مطالعات متفاوت است.

جدول (۱): مطالعات انجام شده در خصوص موضوع پژوهش

تاریخ	تکانه	عنوان تحقیق	نتیجه
۲۰۲۰	ساتومات پن و چوونن پاگدی ^۱	حاکمیت تعاملی در راستای پایداری منابع دریایی و ساحلی در تایلند	بحث در مورد حکمرانی ساحلی باید ارتقا یابد که در آن اصول تنظیم شده و ارزش‌ها استخراج می‌شوند تا بتوان انتخاب‌های سختی را انجام داد.
۲۰۲۱	جیانگ و همکاران ^۲	حکمروایی خوب شهری و نقد نقاط ضعف شیوه‌های موجود حکمروایی خوب شهری	حکمروایی خوب شهری صرفاً استفاده از زیرساخت‌های ارتباطی نوین و فناوریانه نیست؛ بلکه مهمترین اصل در حکمروایی هوشمند، تغییر دیدگاه شهروندان و مدیران شهری به حکمروایی و نحوه ارتباط شهر و شهروندان است.
۲۰۲۰	گیمارس و همکاران ^۳	حکمروایی و کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند؛	افزایش ضریب و توجه به شاخص‌های حکمروایی موجب تقویت و افزایش سطح شاخص‌های کیفیت زندگی می‌شود.
۲۰۱۹	آدینک ^۴	مفاهیم حکمروایی خوب شهری؛	حکمروایی خوب را بالاترین مرحله برنامه ریزی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری معرفی می‌کند و به ضرورت توجه به حکمروایی شهری برای تحقق شهرهای پایدارتر و مشارکتی تر تاکید کرده است.
۲۰۱۹	بان ^۵	نقش حکمروای خوب شهری در ارائه خدمات عمومی بهتر؛	در صورت تحقق حکمروایی خوب شهری بسیاری از مسایل و مشکلات شهری، از جمله نابرابری‌های فضایی، فقر خدماتی و نابرابری‌های اجتماعی کم رنگ تر خواهد شد.
۱۴۰۲	همقدم و همکاران	ارائه پیشران‌های کلیدی آینده حکمروایی شهری هوشمند (مطالعه موردی: شهر رشت)	آموزش شهروندی و آگاهی‌رسانی، مشارکت شهروندان و تعهد مسئولان جزء ۳ پیشران اول حکمروایی شهری هوشمند شهر رشت محسوب می‌شوند.
۱۴۰۱	ساسان‌پور و همکاران	واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران)	ناحیه ۳ به عنوان بهترین ناحیه و ناحیه ۱ به عنوان ضعیف‌ترین ناحیه از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری می‌باشند.
۱۴۰۱	روستایی و همکاران	مدلسازی ساختاری تئوری شهر هوشمند بر پایه حکمروایی خوب شهری در ایران (مدیریت شهری شهرداری تبریز)	حکمروایی خوب شهری شرط علی ایجاد شهر هوشمند در مدیریت شهری تبریز می‌باشد.
۱۴۰۰	جعفری فرد و همکاران	بررسی تاثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله‌های شهر کهنوج	از میان هفت متغیر موجود در معادله رگرسیونی، متغیر قانون‌مندی به بهترین وجه تغییرات متغیر وابسته (توسعه پایدار شهری) را تبیین می‌کند.
۱۴۰۰	کاظمیان و همکاران	مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد)	با توجه به ابعاد و معیارهای نهایی، وضعیت فعلی کلانشهر مشهد را نمره دهی و نقاط قوت و ضعف را مشخص کردند.
۱۳۹۹	معروف نژاد و خواجوی نیا	تحلیل تاثیر عوامل محدود کننده و تسهیل کننده بر حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: شهر جدید فولادشهر)	متغیرهای حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان و مسئولان گزینه مناسبی برای مدیریت شهری فولاد شهر می‌باشد.
۱۳۹۹	مشکینی و همکاران	تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل)	بین حکمروایی خوب شهری و سرمایه اجتماعی با سطح معناداری ۰ و ضریب همبستگی ۰/۶۲۶ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد
۱۳۹۸	شمس و هاشمی بیستونی	اولویت بندی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون	از بین هفت متغیر، شاخص شفافیت رتبه نخست، عدالت رتبه دوم، پاسخگویی رتبه سوم، مشارکت رتبه چهارم، اجماع سازی رتبه پنجم، اثر بخشی و کارایی رتبه ششم و قانونمندی رتبه هفتم را از حیث اهمیت بدست آورده‌اند.
۱۳۹۸	رحمتی دلیر و ملک حسینی	بررسی میزان انطباق‌پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کنگاور)	شهرداری و دیگر ارگان‌های دولتی در چارچوب حکمروایی خوب شهری عملکرد مناسبی ندارد.
۱۳۹۷	تقی‌پور و همکاران	تحلیل سرمایه‌های اجتماعی در بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (نمونه مطالعاتی: شهر سمنان)	شاخص‌های آگاهی، اعتماد و مشارکت از سرمایه اجتماعی در شهر سمنان در وضعیت مناسبی قرار ندارد

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

1. Satumantpan and Chuenpagdee
2. Jiang
3. De Guimaraes
4. Addink
5. Bano

مبانی نظری تحقیق

حکمروایی: در دهه‌های اخیر، حکمروایی به یکی از واژه‌های کلیدی علوم فضایی، به ویژه در حوزه جغرافیا تبدیل شده است (رضایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۳). حکمروایی، اصطلاحی پیچیده است که به شکلی غیرمستقیم تمایل دارد از دیدگاه اصلی و متمرکز حکومت، به سوی سیاستگذاری مشارکتی مبتنی بر شبکه سوق پیدا کند (Lyal and Tait, 2019: 135). حکمروایی کنش، شیوه یا سیستم اداره است که در آن مرزهای بین سازمان‌ها و بخش عمومی و خصوصی در هم می‌روند (رحمتی دلیر و ملک حسینی، ۱۳۹۸: ۱۶۹). حکمروایی به ماهیت "روابط میان سازمان‌ها" مربوط می‌شود. در این کاربرد، حکم روایی شامل شکل ویژه‌ای از نظم و ترتیب است (نصرتی و شکور، ۱۴۰۱: ۲۲۴). حکمروایی محصولی انسانی می‌باشد، و به همین خاطر، فعالیتی است که برای تعریف روابط و اثرات متقابل دولت و جامعه مفید است (Bhuiyan, 2011: 414)، کارآمدی حکومت در این رویکرد تابعی از چگونگی ارتباط شهروندان با حکومت است و رهیافتی ساختار شکنانه به برنامه‌ریزی توسعه شهری دارد که بیشتر مبتنی بر مالکیت خصوصی و عقلانیت ابزاری است. در حکمروایی خوب تنها اصلاح دولت مدنظر نیست، بلکه شامل جامعه مدنی و سرمایه نیز می‌باشد و یک مدل تصمیم‌گیری است که بر اجماع و خروجی آن که مدعی مشارکتی بودن است تأکید دارد (تو کلی و مومنی، ۱۳۹۵: ۵). حکمروایی الگویی است حاصل از تعامل و شراکت سه بخش دولت، بخش خصوصی و نهادهای مدنی که با همکاری شراکتی این سه حوزه حکمروایی تحقق می‌یابد. در واقع، فعالیت تعاملی این سه بخش نقش پیش‌برندگی در حکمروایی و تسهیل آن خواهد داشت و بستر لازم برای تحقق حکمروایی را فراهم می‌سازد. در حکمروایی، دولت یکی از کنش‌گران است و سایر عوامل دخیل در حکمروایی بسته به سطح مورد بحث، گوناگون‌اند (قلی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۱۰). در یک نگاه خوش‌بینانه، حکمروایی فرایندی است که پتانسیلی از طریق فرایندهای مشارکت و مشاوره برای توانمندسازی شهروندان ارائه می‌دهد. فرایندهای که چانه‌زنی، شور و مشورت، مذاکره و مصالحه را در برمی‌گیرد. به طور کلی، حکمروایی خوب نشانه دوری از فساد، سوء مدیریت، پنهان‌کاری می‌باشد و بصورت نواری قرمزی پاسخگویی، شفافیت، اثربخشی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و انصاف را در خود جای داده است (Devaney, 2016: 2).

حکمروایی شهری: هزاره سوم سرآغاز تحولات فراوان و بی‌وقفه‌ای است که بازنگری و تغییر در فرایند و ساختار مدیریت شهری را الزامی می‌کند (شاکرمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰). شهرها به دلیل فقدان برنامه و مدیریتی کارآمد، با مشکلات متعددی همچون مشکلات عظیم اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی روبه‌رو شده‌اند (همقدم و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۸). صاحب‌نظران، امروزه به این نتیجه رسیده‌اند که مشکلات شهر و محیط پیرامون، در شیوه اداره آن‌ها است (تازه دل و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶). یکی از رویکردهای نوین مدیریت شهری و مدیریت بافت‌های ناکارآمد شهری، رویکرد حکمروایی خوب شهری است که فرایندی از همیاری دولت، بخش عمومی، جامعه مدنی و بخش خصوصی است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳). حکمروایی خوب شهری فرایندی مستمر از تطبیق و همسوسازی منافع متضاد و متفاوت افراد و گروه‌ها می‌باشد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳۳). مفهوم حکمروایی مطلوب شهری در دسته مفاهیم هنجاری قرار گرفته و می‌تواند به عنوان الگوی عمل‌کردی بهره‌بردار شود. این حکمروایی می‌تواند به عنوان جستجوی گزینه‌های جایگزینی باشد که از طریق مذاکراتی که با استفاده از روش‌های متفاوت و همچنین ارتباط ذینفعان بخش رسمی (دولت) و غیررسمی (بخش‌های خصوصی) حاصل شود. علاوه بر این حکمروایی خوب شهری به عنوان یک بعد بنیادی با هدف توسعه مهارت‌های اداری و بهره‌وری، مبارزه با فساد، شفافیت و افزایش پاسخگویی برنامه‌ریزان شهری ارائه شده است (Kadago et al, 2010: 1). برای اولین بار ایده «حکمرانی مطلوب» در دهه هشتاد میلادی بوسیله بانک جهانی^۱ مطرح شد و با افزایش محبوبیت آن در بین پژوهشگران و برنامه‌ریزان شهری به عنوان نقطه مطلوب توسعه مورد

توجه اختصاصی نهادهای توسعه قرار گرفت و به طور فراگیری به «چارچوب تحلیل» در علوم اجتماعی و حوزه‌های مرتبط با آن و «دستور کار سیاستی» در جوامع و نهادهای جامعه جهانی تبدیل شد. سپس نهادهای دیگر بین‌المللی همچون صندوق بین‌المللی پول، برنامه توسعه سازمان ملل، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و اتحادیه اروپا و دیگر نهادها و محققان بین‌المللی به اتخاذ توسعه مفهوم حکمرانی مطلوب پرداختند (کمیجانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱۲). از دیدگاه مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد، حکمروایی شهری خوب به ما اجازه می‌دهد تا مفهوم شبکه‌سازی (ایجاد ارتباط) یک شهر با شهرهای دیگر یا با فعالین عمده‌ای از قبیل شرکت‌ها، اتحادیه‌های کار و مؤسسات تجاری و همچنین با سایر دولت‌ها را بشناسیم. از این دیدگاه مهم‌ترین شاخص‌هایی که می‌تواند در ایجاد تغییرات پویای حکمروایی در سطح محلی (شهری) استفاده شود عبارتند از: رضایت مصرف‌کننده، شفافیت رویه‌های مربوط به مناقصه‌ها و مزایده‌های خدمات شهری، درصد جمعیت فعال در عرصه خدمات‌رسانی و دسترسی عموم به مراحل چرخه سیاست‌گذاری (Kaufmann et al, 2005: 8). تحقیقات نشان داده است که تبدیل فرآیندهای شهری تنها با حاکمیت شهری خوب به دست می‌آید (روستایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵). حکمروایی شهری برخلاف مدیریت شهری، فرایندی مدیریتی است که به اتخاذ و حفظ زیربنایها و خدمات شهری می‌پردازد. حکمروایی شهری فرایندی کاملاً سیاسی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین حکمروایی شهری را می‌توان فرایندی دانست که بر اساس کنش متقابل میان سازمان‌ها و نهادهای رسمی اداره شهر از یک طرف و سازمان‌های غیردولتی و تشکل‌های جامعه مدنی از طرف دیگر شکل می‌گیرد (موحد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۲). از نظر جان پیر^۱ تئوری حکمروایی شهری این سؤال را مطرح می‌کند که چه کسانی بر منابع حیاتی اداره جامعه، کنترل دارند و در چه زمینه‌ای می‌توانند کنش جمعی را پایدارتر کنند (عیوضلو و رضویان، ۱۳۹۷: ۱۷۸). به طور کلی، این رویکرد به کمک شبکه‌های پیچیده‌ای از روابط متقابل، از سوی بخش دولتی و خصوصی ایجاد می‌شود و نوعی بوروکراسی نامرئی را ایجاد می‌کند که مفهوم گسترده‌تری از مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و شفافیت را در پی دارد (Taşan-Kok et al, 2020: 16). در مورد شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، آنچه اکنون عمومیت بیشتری داشته و روی آن اجماع بیشتری وجود دارد؛ ۸ شاخص زیر است که سازمان ملل آنها را معرفی نموده است: ۱. مشارکت^۲: حضور همه مردم در تصمیم‌گیری‌های گوناگون؛ ۲. حاکمیت قانون^۳: چارچوب‌های قانونی عادلانه و منصفانه‌ای که دارای ویژگی بی‌طرفانه بودن است؛ ۳. شفافیت^۴: جریان آزاد داده‌ها و قابلیت دسترسی آسان به آن برای تمامی استفاده‌کنندگان مربوطه؛ ۴. مسئولیت‌پذیری^۵: نهادها و فرایندهای تصمیم‌گیری در یک چارچوب زمانی منطقی به همه استفاده‌کنندگان آن، خدمات لازم را ارائه کند؛ ۵. اجماع‌سازی: منابع و سلايق گوناگون در جامعه را به سمت اجماعی گسترده هدایت کند که بهترین و بیشترین منفعت را برای تمام اجتماع در پی دارد؛ ۶. عدالت و انصاف^۶: همه افراد باید فرصت‌های برابری داشته باشند؛ ۷. کارایی و اثربخشی^۷: سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیرنده همیشه نیازهای مردم را در نظر داشته باشند و از منابع موجود به صورت کارا استفاده کنند؛ ۸. پاسخگویی^۸: نه تنها نهادهای دولتی، بلکه بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه مدنی باید به عموم مردم و همه افراد ذینفع پاسخگو باشند. پاسخگویی بدون وجود شفافیت و حاکمیت قانون، اجرایی نیست (صادق‌پور و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۱).

1. Pierre.J
2. Participation
3. Rule of Law
4. Transparency
5. Responsiveness
6. Equity
7. Efficiency and Effectiveness
8. Accountability

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق از روش کتابخانه‌ای و اسنادی و روش میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده گردید. جامعه آماری تحقیق را شهروندان شهر زاهدان شامل ۵۹۲۹۶۸ نفر تشکیل می دهند (سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر زاهدان، ۱۳۹۵). حجم نمونه به وسیله فرمول کوکران ۳۶۰ نفر محاسبه و پرسشنامه پژوهش متناسب با جمعیت هر منطقه به روش تصادفی ساده در سطح منطقه‌ها تکمیل شد (جدول ۲). جهت مقایسه زوجی هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، پس از اخذ نظر ۱۷ نفر از کارشناس متخصص که از شناخت کامل نسبت به شهر مورد مطالعه برخوردار هستند، با استفاده از مدل ا. اچ. پی فازی^۱ به وزن دهی هر یک از شاخص‌ها اقدام گردیده است. جهت تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم افزار SPSS و آزمون تی تک نمونه‌ای و مدل تاپسیس فازی^۲ استفاده گردیده است.

جدول (۲): جمعیت مناطق و تعداد نمونه‌ها

منطقه	جمعیت (نفر)	تعداد پرسشنامه
منطقه ۱	۹۷۵۸۲	۶۰
منطقه ۲	۱۱۳۹۷۳	۶۹
منطقه ۳	۱۶۰۴۱۲	۹۷
منطقه ۴	۱۱۵۱۳۵	۷۰
منطقه ۵	۱۰۵۸۶۶	۶۴
مجموع	۵۹۲۹۶۸	۳۶۰

ماخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵؛ یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۳): آلفای کرونباخ شاخص‌ها

ردیف	مولفه‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۱	بینش راهبردی	۳	۰/۷۹۹
۲	قانونمندی	۴	۰/۷۶۱
۳	توافق جمعی	۶	۰/۸۴۸
۴	کارایی و اثربخشی	۵	۰/۷۲۵
۵	عدالت	۶	۰/۸۷۹
۶	مسئولیت پذیری	۷	۰/۹۲۱
۷	شفافیت	۸	۰/۷۲۹
۸	مشارکت	۶	۰/۸۹۶

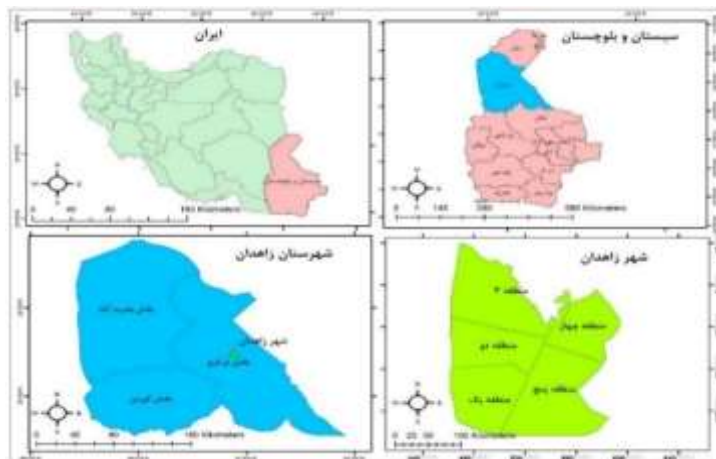
ماخذ: سروشان و همکاران، ۱۴۰۰، صادق پور و همکاران، ۱۴۰۱، مشکینی و همکاران، ۱۳۹۳، اکبری، ۱۳۸۵، زیاری و همکاران، ۱۳۹۹، حسینی، ۱۳۹۵؛ Yousaf et al, 2016, Buize, and Van Herzele, 2012

1. Fuzzy AHP
2. Fuzzy topsis

محدوده مورد مطالعه

شهر زاهدان مرکز شهرستان زاهدان و استان سیستان و بلوچستان در شرق ایران در نزدیکی مرز ایران با کشورهای افغانستان و پاکستان قرار دارد. این شهر از لحاظ موقعیت جغرافیایی در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۲۵ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۵ ثانیه شمالی قرار دارد. ارتفاع شهر زاهدان از سطح دریا، ۱۳۷۸ متر است. این شهر از مهم‌ترین مراکز اداری، سیاسی، تجاری و نظامی در جنوب شرق ایران به حساب می‌آید و پیشینه‌ای حدوداً صد ساله دارد (ابراهیم‌زاده و کاظمی‌زاد، ۱۳۹۲: ۷). جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۵، به تعداد ۵۹۲۹۶۸ نفر افزایش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در شکل (۱)، موقعیت شهر زاهدان نشان داده شده است.

شکل (۱): موقعیت محدوده مورد مطالعه

تحلیل استنباطی

بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان

به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر زاهدان از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده گردیده است. نتایج آزمون نشان داد که سطح معناداری به دست آمده برای همه شاخص‌ها از سطح معناداری ۰/۰۵ کوچک‌تر است بنابراین، نتایج آزمون به جامعه آماری قابل تعمیم است. نتایج بیانگر این است که از میان ۸ شاخص حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان، میانگین ۲ شاخص بالاتر از میانگین مطلوب (۳) است و میانگین ۶ شاخص پایین‌تر از میانگین مطلوب است. شاخص بینش زاهدی با میانگین ۲/۸۹۰، شاخص توافق جمعی با میانگین ۲/۶۱۰، شاخص کارایی و اثربخشی با میانگین ۲/۶۸۹، شاخص عدالت با میانگین ۲/۸۴۱، شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۲/۶۷۷، شاخص مشارکت با میانگین ۲/۹۳۵ در وضعیت نامطلوب قرار دارند و تنها دو شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۱۴۱ و شاخص شفافیت با میانگین ۳/۱۴۱ در وضعیت مطلوب قرار دارند (جدول ۴). بنابراین، برطبق نتایج آزمون می‌توان گفت که اکثر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند.

جدول (۴): بررسی وضعیت مناطق شهر زاهدان به لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با آزمون تی تک نمونه‌ای

مطلوبیت عدد مورد آزمون=۳						
فاصله اطمینان ۹۵ درصد	اختلاف میانگین حد بالا	سطح معنی داری	میانگین عددی	مقدار (آماره t)	شاخص	حد پایین
						-۰/۱۷۱
۰/۰۷۰	۰/۱۴۱	۰/۰۰۰	۳/۱۴۱	۱۸/۷۹۸	قانونمندی	۰/۲۳۱
-۰/۴۸۰	-۰/۳۹۰	۰/۰۰۰	۲/۶۱۰	-۲۲/۶۵۷	توافق جمعی	-۰/۲۷۰
-۰/۴۶۶	-۰/۳۱۱	۰/۰۰۰	۲/۶۸۹	-۲۴/۷۳۱	کارایی و اثربخشی	-۰/۱۷۲
-۰/۲۲۹	-۰/۱۵۹	۰/۰۰۰	۲/۸۴۱	-۲۶/۱۲۸	عدالت	-۰/۱۰۲
-۰/۳۶۸	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰	۲/۶۷۷	-۱۳/۸۷۳	مسئولیت‌پذیری	-۰/۲۷۷
۰/۱۱۱	۰/۱۱۱	۰/۰۰۰	۳/۱۴۱	۹/۲۴۸	شفافیت	۰/۱۷۱
-۰/۱۰۲	-۰/۰۶۵	۰/۰۰۱	۲/۹۳۵	-۳/۴۶۸	مشارکت	-۰/۰۲۸

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با استفاده از تاپسیس فازی

به منظور اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از تاپسیس فازی استفاده شده است. همچنین، از تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی فازی^۱ جهت وزن‌دهی به شاخص‌ها استفاده شده است. پس از آن‌که، ماتریس اولیه داده‌ها تشکیل شد در مرحله بعد، هر یک از متغیرهای زبانی، کمی‌سازی شده است (جدول ۵).

جدول (۵): ماتریس بر اساس متغیرهای زبانی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بیش راهبردی
منطقه ۱	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
منطقه ۲	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
منطقه ۳	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)
منطقه ۴	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)
منطقه ۵	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

به این ترتیب، با یکپارچه‌سازی نظر پاسخگویان به پرسش‌ها در هر منطقه، برای هر یک از نماگرها در هر منطقه یک عدد فازی بدست آمد که حاصل میانگین نظرهای نمونه‌ها بود. سپس لازم است از طریق فازی‌زدایی یا دیفازی کردن، اعداد فازی بدست آمده طی محاسبات؛ از حالت فازی خارج و به اعداد حقیقی تبدیل شوند (جدول ۶).

جدول (۶): دیفازی کردن ماتریس تصمیم‌گیری برای تبدیل به اعداد حقیقی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بیش راهبردی
منطقه ۱	۶۵	۶۵	۶۰	۶۰	۶۵	۶۰	۵۵	۶۰
منطقه ۲	۶۵	۵۰	۵۵	۶۰	۶۰	۵۵	۶۰	۵۵
منطقه ۳	۴۵	۶۵	۵۵	۵۵	۴۰	۴۵	۳۵	۴۵
منطقه ۴	۵۵	۶۰	۵۵	۴۵	۳۵	۴۰	۴۰	۴۵
منطقه ۵	۷۰	۶۰	۴۵	۶۵	۴۵	۴۰	۵۰	۵۰

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

در مرحله بعدی، برای بدست آوردن وزن هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی فازی استفاده شده است. همانطور که نتایج نشان داد شاخص عدالت با مقدار وزن ۰/۲۲۵ بیش‌ترین وزن را به خود اختصاص داده است و شاخص مسئولیت‌پذیری با مقدار وزن ۰/۰۹۸ کم‌ترین وزن را به خود اختصاص داده است (جدول ۷).

جدول (۷): وزن هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی فازی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بیش راهبردی
وزن	۰/۰۶۹	۰/۱۲۱	۰/۰۹۸	۰/۲۲۵	۰/۱۲۶	۰/۱۲۴	۰/۱۰۵	۰/۱۳۲

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

پس از دی‌فازی کردن مقادیر فازی، بایستی از روش تاپسیس استفاده کنیم. لذا در این مرحله ماتریس تصمیم‌گیری باید بی‌مقیاس شود. در این روش، بی‌مقیاس‌سازی با استفاده از روش نورم صورت گرفته است و نتایج حاصل در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول (۸): نرمال‌سازی شاخص‌ها

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بیش راهبردی
منطقه ۱	۰/۰۴۳	۰/۰۷۲	۰/۱۳۲	۰/۱۳۱	۰/۰۹۸	۰/۰۳۱	۰/۰۷۲	۰/۱۳۲
منطقه ۲	۰/۰۵۱	۰/۰۸۱	۰/۱۹۷	۰/۱۳۱	۰/۱۱۰	۰/۰۴۳	۰/۰۵۷	۰/۱۴۳
منطقه ۳	۰/۰۵۱	۰/۰۸۱	۰/۱۶۸	۰/۱۱۷	۰/۰۹۵	۰/۰۳۷	۰/۰۸۱	۰/۱۵۷
منطقه ۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۱۳۲	۰/۰۸۲	۰/۰۸۴	۰/۰۵۱	۰/۰۷۲	۰/۱۳۵
منطقه ۵	۰/۰۳۷	۰/۰۵۷	۰/۱۶۸	۰/۱۳۴	۰/۰۹۸	۰/۰۵۱	۰/۰۷۲	۰/۱۶۸

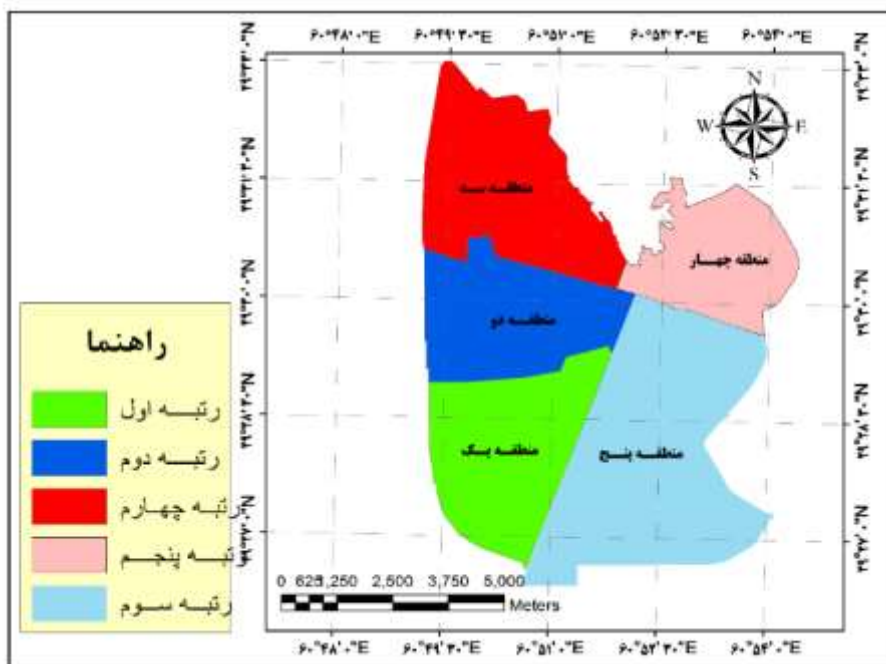
ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

پس از آن که وزن هریک از ابعاد بدست آمد هریک از داده‌ها را نرمال‌سازی کرده و سپس اقدام به دست آوردن ایده‌آل‌های مثبت و منفی نموده و سپس فاصله هر گزینه از مقدار ایده‌آل مثبت و منفی محاسبه شده و در نهایت، رتبه هر یک از گزینه‌ها با توجه به مقدار بدست آمده نهایی مشخص شده است. نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنجگانه شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. همچنین، منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد (جدول ۹). در ادامه، وضعیت هر یک از مناطق شهر اهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بر روی نقشه مشاهده می‌گردد (شکل ۲).

جدول (۹): رتبه‌بندی مناطق از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

رتبه	مقدار CI*	مناطق
۱	۰/۸۱۸	منطقه ۱
۲	۰/۷۲۲	منطقه ۲
۴	۰/۲۸۹	منطقه ۳
۵	۰/۰۰۰	منطقه ۴
۳	۰/۶۳۶	منطقه ۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل (۲): اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تاپسیس فازی

نتیجه‌گیری

شهرهای سراسر جهان باید با تأثیرات جهانی‌سازی، عدم تمرکز مسئولیت‌ها و سریع کنار آیند. رشد جمعیت تغییر در ساختارهای نهادی اقتصادی، جامعه مدنی و شکل و مقیاس چالش‌های زیست‌محیطی و مرتبط با درگیری تأثیر زیادی در شهرنشینی داشته است

و رشد شهری و همچنین، پویایی اجتماعی-مکانی در مناطق شهری را سبب شده است. از طرف دیگر، رشد روزافزون جمعیت شهری، شهری شدن جوامع، جهانی شدن و ضرورت پاسخگویی و شهروندمداری، مدیریت شهرها را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه ساخته و مدیران و تصمیم‌گیران شهری را به سوی بهره‌گیری از روش‌های مطلوب در زمینه مدیریت شهری سوق داده است؛ یکی از روش‌های مطرح در این زمینه، حکمروایی مطلوب شهری است. در تحقیق حاضر، وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری زاهدان بررسی و سنجش گردید. نتایج حاکی است که نتایج بیانگر این است که از میان ۸ شاخص حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان، شاخص بینش زاهدی با میانگین ۲/۸۹۰، شاخص توافق جمعی با میانگین ۲/۶۱۰، شاخص کارایی و اثربخشی با میانگین ۲/۶۸۹، شاخص عدالت با میانگین ۲/۸۴۱، شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۲/۶۷۷، شاخص مشارکت با میانگین ۲/۹۳۵ در وضعیت نامطلوب قرار دارند و تنها دو شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۱۴۱ و شاخص شفافیت با میانگین ۳/۱۴۱ در وضعیت مطلوب قرار دارند. در حالت کلی، می‌توان گفت که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند. همچنین، نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنجگانه شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. همچنین، منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد. نتایج بدست آمده از تحقیقات جیانگ و همکاران (۲۰۲۱)، بان (۲۰۱۹)، ساسان‌پور و همکاران (۱۴۰۱)، سروشان و همکاران (۱۴۰۰)، رحمتی دلیر و ملک‌حسینی (۱۳۹۸) و ... با نتایج تحقیق حاضر سازگار و همسو است. با توجه به اینکه، شهر زاهدان در سال‌های اخیر، شاهد توسعه گسترده و تحولات سریع جمعیتی بوده که به دنبال خود افزایش ساخت و ساز، افزایش محدوده‌های شهری و غیره را در پی داشته است؛ در جریان این توسعه بی‌شتاب و بی‌برنامه، شهر دچار معضلات مختلفی شده است که سیستم مدیریتی شهر به تنهایی قادر به حل این مشکلات نیست. از طرفی، سیستم مدیریت شهری زاهدان نیز با چالش‌هایی همچون پائین بودن سطح اثربخشی اقدامات و خدمات ارائه شده، عدم ارائه خدمات مناسب به شهروندان و پاسخ‌گویی مواجه است. لذا، شهر به سیستم مدیریت جدید و پویاتری نیازمند است تا میزان اثرگذاری آن در شهر افزایش یابد.

پیشنهادات

با بررسی پژوهش حاضر می‌توان راهکارهای زیر را پیشنهاد کرد:

۱. بهره‌گیری از تجربیات کشورهای موفق در زمینه حکمروایی خوب شهری در کل کشور (و بخصوص شهر زاهدان).
۲. تلاش در ایجاد همکاری و هماهنگی بین مدیریت شهری و مردم در جهت مشارکت پایدار در راستای رفع معضلات و مشکلات مدیریتی مناطق شهری زاهدان.
۳. شفاف‌سازی سیاست‌ها، قوانین و مقررات در زمینه طرح‌های عمرانی و توسعه در شهر زاهدان.
۴. تلاش در جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری به منظور هماهنگ‌سازی اقدامات شهری در مناطق شهری زاهدان.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کاظمی‌زاد، شمس‌اله (۱۳۹۲). سنجش میزان رضایت‌مندی و تمایل به مشارکت شهروندان در اجرای پروژه‌های زیربنایی شهرداری مورد: شهرداری زاهدان. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*. ۱۱ (۳۰)، ۲۲-۱.

- اسماعیل زاده، حسن (۱۴۰۱). نقش حکمروایی خوب در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: شهرهای تبریز، بناب و کلیبر، استان آذربایجان شرقی). *توسعه پایدار محیط جغرافیایی*، ۴ (۷)، ۱۸۸-۱۷۳.
- اکبری، غضنفر (۱۳۹۵). سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*. ۲۱ (۸۳)، ۱۵۳-۱۳۵.
- تازه دل، ستاره و دیگران (۱۴۰۰). تدوین الگوی مدیریت یکپارچه حوزه مادر شهری با تأکید بر حکمروایی. *فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*. ۶ (۱۶)، ۴۸-۲۵.
- تقی پور، علی اکبر؛ مشایخی، ابوالفضل؛ جعفری، قاسم. (۱۳۹۷). تحلیل سرمایه‌های اجتماعی در بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (نمونه مطالعاتی: شهر سمنان). *فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، ۳ (۶)، ۱۶۸-۱۴۵.
- جعفری فرد، جعفر و دیگران (۱۴۰۰). بررسی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله‌های شهر کهنوج. *آمایش محیط*، ۱۴ (۵۳)، ۱۳۲-۱۰۹.
- حافظ‌رضازاده، معصومه. (۱۴۰۱). عوامل موثر بر شکل‌گیری امنیت در سکونتگاه‌های خودرو (مطالعه موردی: شهر زاهدان). *فصلنامه آینده پژوهی شهری*، ۲ (۱)، ۶۴-۵۰.
- حسین پور، مهدی؛ کلاتری، محسن؛ پیری، عیسی. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل بازیگران اصلی و تأثیرگذار در حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر ارومیه). *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۳ (۱)، ۴۳-۲۷.
- حسینی، سید هادی. (۱۳۹۵). تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران؛ مطالعه موردی: شهر تربت حیدریه. *فصلنامه مطالعات شهری*، ۵ (۲۰)، ۵۲-۴۳.
- حسینی، علی؛ رمضان‌پور، حامد؛ آشوری، حسن (۱۳۹۹). تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری و تأثیر آن بر کیفیت مکان (مطالعه موردی: شهر آذرشهر). *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*. ۸ (۴)، ۸۳۱-۸۱۳.
- حیدرزاده، احسان؛ آراسته، مجتبی؛ رفیعی، الناز (۱۴۰۲). تبیین عوامل مؤثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز. *توسعه پایدار شهری*، ۴ (۱۰)، ۱۵-۱.
- حیدری، اصغر؛ زیاری، کرامت‌اله؛ سهرابی، نوید (۱۳۹۹). ارزیابی جایگاه مولفه‌های حکمروایی خوب شهری در بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران). *نشریه کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی*. ۸ (۲)، ۱۶۰-۱۳۷.
- خسروی حاجی‌وند، ایرج و دیگران (۱۳۹۹). تحلیل تأثیر عوامل محدودکننده و تسهیل‌کننده بر حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: شهر جدید فولادشهر). *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*. ۱۰ (۲-۱)، ۲۸۱-۲۶۹.
- ربانی، طاها و دیگران (۱۳۹۷). تحلیل موانع نهادی آینده حکمروایی توسعه پایدار کلانشهر تهران. *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*. ۲۲ (۱)، ۱۵۳-۱۲۴.
- رحمتی دلیر، ثریا؛ ملک‌حسینی، عباس (۱۳۹۸). بررسی میزان انطباق پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کنگاور). *مطالعات هنر اسلامی*، ۱۵ (۳۳)، ۱۶۴-۱۸۹.
- رضایی، فرشته؛ توکلی‌نیا، جمیله؛ صرافی، مظفر (۱۴۰۰). بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری نمونه موردی کلانشهر تهران. *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۵ (۷۷)، ۱۳۰-۱۱۳.
- روستایی، شهرپور؛ پورمحمدی، محمدرضا؛ قنبری، حکیمه (۱۴۰۱). مدل‌سازی ساختاری تئوری شهر هوشمند بر پایه حکمروایی خوب شهری در ایران (مدیریت شهری شهرداری تبریز). *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶ (۷۹)، ۱۶۹-۱۵۵.
- زیاری، کرامت‌اله؛ حسینی، علی؛ بهزادی راد، مسعود (۱۴۰۱). تحلیل و شناسایی پیشران‌های کلیدی راهبرد توسعه شهر (CDS) در برنامه‌ریزی شهر، رویکرد آینده‌پژوهی به مقوله شهر. *فصلنامه شهر پایدار*، ۵ (۳)، ۶۰-۳۹.
- زیاری، کرامت‌الله؛ یداله‌نیا، هاجر؛ یداله‌نیا، حسین (۱۳۹۹). تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مورد مطالعه: شهر ساری). *فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۱ (۴۰)، ۱۶-۱.

- ساسان پور، فرزانه و دیگران (۱۴۰۱). واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران). فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری. ۱۰ (۳۸)، ۱۶۸-۱۴۳.
- سروش‌ان، غلامرضا و دیگران (۱۴۰۰). تبیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در شهر تهران. *جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)*، ۱۹ (۷۰)، ۱۵۱-۱۳۵.
- شاکرمی، کیان؛ چهاراهی، مسعود؛ حسونند، مظفر (۱۳۹۹). ارزیابی و تحلیل وضعیت آینده حکمروایی مطلوب شهری در شهرهای ایران بر پایه فرض سناریو مبنا (مطالعه موردی: شهر تهران). *آینده پژوهی مدیریت*، ۳۱ (۱۲۱)، ۳۵-۲۲.
- شمس، مجید؛ هاشمی بیستونی، محمودرضا (۱۳۹۸). اولویت‌بندی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون. *جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای*. ۸ (۲۹)، ۹۲-۸۱.
- صادق‌پور، صادق؛ عزت پناه، بختیار؛ زالی، نادر (۱۴۰۱). ارزیابی چالش‌های تحقق حکمروایی خوب شهری در مرزهای ساحلی ایران مطالعه موردی: کلان‌شهر رشت. *پژوهش نامه مطالعات مرزی*، ۱۰ (۴)، ۱۲۷-۱۰۷.
- عزیزی، منصور؛ درسخوان، رسول؛ پورمحمدی، محمدرضا (۱۴۰۱). ارزیابی چارچوب هنجاری برنامه‌ریزی استراتژیک در تحقق حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۲ تهران. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*. ۲۲ (۶۴)، ۵۴-۳۱.
- عظیمی، میثم؛ حسین‌زاده دلیر، کریم؛ آذر، علی (۱۴۰۱). ارزیابی چالش‌های ارتقاء حکمروایی شهری با رویکرد آینده‌پژوهی مطالعه موردی: شهر میانه. *فصلنامه شهر پایدار*، ۵ (۲)، ۱۱۴-۹۳.
- علیزاده، هادی؛ نعمتی، مرتضی؛ رضایی جعفری، کامران (۱۳۹۴). تحلیلی بر معیارهای حکمروانی خوب شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*. ۶ (۲۴)، ۱۲۸-۱۰۵.
- عیوضلو، داود؛ رضویان، محمد تقی (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلانشهرها مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری مورد مطالعه: کلانشهر تهران. *نشریه جغرافیا و توسعه*، ۱۶ (۵۲)، ۱۹۲-۱۷۵.
- کاظمیان، غلامرضا و دیگران (۱۴۰۰). مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد). *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۲ (۴۴)، ۷۴-۵۵.
- کریمی، آرام؛ مرادی، ثروت اله؛ تابعی، نادر (۱۳۹۶). توسعه پایدار محله‌ای در چارچوب حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: محلات منطقه شش شهرداری تهران). *جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای*، ۶ (۲۲)، ۳۶-۲۱.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر زاهدان*.
- مستعلی‌زاده، حامد؛ کریمی، صادق (۱۴۰۲). بازآفرینی پایدار بافت‌های ناکارآمد پیراشهر تهران با رویکرد حکمروایی نوین. توسعه فضاهای پیراشهری. ۵ (۱)، ۴۶-۳۱.
- مشکینی، ابوالفضل؛ حسین‌پور، مهدی؛ خدایی، سارا (۱۳۹۹). تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل). *آمایش محیط*. ۱۳ (۵۱)، ۱۵۷-۱۳۳.
- معروف‌نژاد، عباس؛ خواجوی‌نیا، لاله (۱۳۹۹). ارزیابی و رتبه‌بندی برخی از مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلانشهر اهواز از دیدگاه شهروندان و کارشناسان با استفاده از تکنیک MABAC. *جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای*. ۹ (۳۴)، ۱۰۶-۸۹.
- نصرتی، بهنوش؛ شکور، علی (۱۴۰۱). تحلیلی بر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با رویکرد عدالت فضائی در مناطق شهرداری شیراز. *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۳ (۴۸)، ۲۳۴-۲۲۱.
- همقدم، نوشا و دیگران (۱۴۰۲). ارائه پیشران‌های کلیدی آینده حکمروایی شهری هوشمند (مطالعه موردی: شهر رشت). *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۴ (۱)، ۴۰-۱۷.

- Bano, M. (2019). Partnerships and the good governance agenda: improving and services delivery through state NGO Collaborations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 30 (6). 1270-1283.
- De Guimaraes, J. et al (2020). Governance and quality of life in smart cities: sustainable development goals. *Journal of Cleaner Production*. 253, 119926.
- Gjerde, M. & de Sylva, Sh. (2018). Governance and recovery: comparing recent disaster recoveries in Srilanka and New Zealand. *Procedia Engineering*. 212, 527-534.
- Grindle, S. M. (2017). Good governance, R.I.P.: A critique and an alternative. *Governance*. 30 (1), 17-22.
- Jiang, H.; Geertman, S. & Witte, P. (2021). Smartening ur urban governance: An evidence-based perspective. *Regional Science Policy & Practice*. 13 (3), 744-758.
- Lyall, C. & Tait, J. (2019). Beyond the limits to governance: New rules of engagement for the tentative governance of the life sciences. *Research Policy*. 48 (5), 1128-1137.
- Taşan-Kok, T.; Atkinson, R. & Martins, M.L.R. (2020). Hybrid contractual landscapes of governance: Generation of fragmented regimes of public accountability through urban regeneration. *Environment and Planning C: Politics and Space*. 1-21, In press.
- UN HABITAT, (2022). *Envisaging the Future of Cities. World Cities Report*. First published by United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). <https://unhabitat.org/world-cities-report-2022-envisaging-the-future-of-cities>.
- Yousaf, M.; Ihsan, F. & Ellahi, A. (2016). Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan. *Government Information*. 33 (1), 200-209.
- Zhang, B. (2020). Social policies, financial markets and the multi-scalar governance of affordable housing in Toronto. *Urban Studies*. 57 (13), 2628-2645.

نحوه ارجاع به مقاله:

پودینه، سجاد؛ حافظ رضازاده، معصومه؛ میری، غلامرضا (۱۴۰۳)، بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر زاهدان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۳ (۴۹)، ۱۱۹-۱۰۴. Doi: 10.71740/ges.2024.979210

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

